

Сучасна публіцистика все виразніше персоніфікується. Автор перестає бути знеособленим ретранслятором переданої інформації – він все виразніше стає її інтерпретатором. Точка зору конкретної особи цікава сама по собі.

Персоніфікація тексту зумовлена не тільки загальним процесом демократизації пострадянського суспільства, але й тим, що в умовах існуючого нині ринку інформації товаром стає новина, «упакована» в публіцистичний текст. Попит на особистісну (персональну) журналістику в умовах зростаючої конкуренції ЗМІ створив прецедент вибору. Публіцист відгукується на цей попит пропозицією власного імені. Ім'я (в широкому сенсі цього слова) стає символом видання чи каналу, які представляють цю особистість [8, с. 95].

Колонка – жанр, що отримав поширення тільки в постперевбудовний період української журналістики. У газетно-журнальну практику вона прийшла разом з модою на західні форми подачі аналітики. На шпальті колонку легко розпізнати формально. Тексти колумністів друкуються регулярно, на одному й тому ж місці.

Традиційно в авторській колонці на сторінках європейської преси відбувається самоусунення автора з тексту, а в пострадянській періодиці, навпаки, автор відкрито заявляє про свою позицію. Роль читача у вітчизняних колонках зводиться до пасивного сприйняття інформації, порівняно з колонкою в європейській журналістиці, де у реципієнта формується відчуття безпосередньої причетності до описуваних подій, а в автора виникає можливість керувати читацьким сприйняттям, створювати ефект співприсутності. Колонка в іноземній періодиці більше відповідає потребам сучасного читача, орієнтованого на сприйняття тексту за допомогою аудіовізуальних образів. Але останнім часом спостерігається помітна трансформація жанру авторської колонки й у вітчизняній пресі, у результаті чого даний тип тексту наближається до колонок європейського взірця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Галич В.Н. Колонка на страницах украинской периодики: традиции и новаторство / В. Н. Галич. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://columnizm.livejournal.com/5310.htm>.
2. Гордеев Ю. Жанровая специфика колонки в печатных СМИ / Ю. Гордеев // Жанровые метаморфозы в российской журналистике : тезисы IV Всероссийской научно-практической конференции, г. Самара 18–19 марта 2010 г. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://columnizm.livejournal.com/4231.html>.
3. Гончар Л. Жанр авторської колонки: історіографічний і теоретичний аспекти / Л. Гончар // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Філологічні науки. – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2011. – Випуск 25. – С. 188–190.
4. Гриценко О. Основи теорії журналістської діяльності / О. Гриценко, Г. Кривошия, В. Шкляр. – К. : [б. в.], 2000. – С. 8–137.
5. Кройчик Л. Система журналистских жанров // Основы творческой деятельности журналиста / Л. Кройчик ; ред.-сост. С. Г. Корконосенко – СПб. : Знание, 2000. – 272 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://evartist.narod.ru/text5/64.htm>.
6. Лось Й. Публіцистика й тенденції розвитку світу / Й. Лось. – Л. : ПАІС, 2008. – 376 с.
7. Михайлин І. Журналістика як всевіт / І. Михайлин. – Х. : Прапор, 2008. – 350 с.
8. Михайлов С. А. Журналистика Соединенных Штатов Америки / С.А.Михайлов. - СПб. : Изд-во Михайлова В.А., 2004. – 448 с.
9. Морозова О. Жанрово-стилістичні особливості авторської колонки / О. Морозова // Стиль і текст. Серія : Жанрова специфіка. – К. – Випуск 10. – С. 42 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sit/2009_10/All%20text.pdf.
10. Уткин В. Играть по счету или платить? Заинтересованный взгляд на телевизионное будущее российского футбола / В. Уткин // Советский спорт. – 2009. - 17 января. - № 6 (17722). – С. 3.
11. Ярцева С.С. Колумнистика: история возникновения и перспективы развития : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.01.01 / С. С. Ярцева. – Воронеж, 2011. – 22 с.
12. Ярцева С. Колонка: генеалогия жанра / С. Ярцева // Материалы всероссийской научно-практической конференции «Проблемы массовой коммуникации: новые подходы», 29–31 октября 2008 г. ; под ред. проф. В.В. Тулупова. – Воронеж. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.jour.vsu.ru/archiv/editions/thesis/thesis.html>.
13. Ярцева С.С. Колонка: старая форма, новый жанр / С.С. Ярцева // Жанры СМИ: история, теория, практика : тезисы V Всероссийской научно-практической конференции, г. Самара 17–18 марта 2011 г. Самара : Порто-принт, 2011. – С. 93–94.
14. Ярцева С. С. Роль колумнистики в различных жанровых системах зарубежной журналистики / С. С. Ярцева. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : sabiaza@mail.ru.

Горбань С.

Науковий керівник – проф. Струганець Л. В.

ДИНАМІКА СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Сучасна українська літературна мова – динамічна система, що постійно розвивається. На початку ХХІ століття у словниковому складі мови відбуваються перманентні лексико-семантичні процеси. Зміни можна експлікувати на основі зіставлень словників різних часових періодів. Семантико-стилістичні

характеристики лексичних одиниць у словниках частково залежать від авторів чи упорядників лексикографічних праць, оскільки важко уникнути суб'єктивності у способі тлумачення лексеми. Але здебільшого трансформації у реєстрах словників детерміновані об'єктивними чинниками – суспільно-політичними, економічними, культурними, естетичними, психологічними, а також взаємодією мов. У результаті одні слова набувають нових значень (лексико-семантичних варіантів) або й переходять у розряд омонімів, стають загальноновживаними, активізуються у вживанні мовцями, а інші – навпаки, з певних причин занепадають, звужують свою багатозначність, відходять до пасивного словника або й згодом виходять з ужитку. Мовні зміни відбуваються завдяки «своєрідній боротьбі протилежностей, яка і визначає її [мови] саморозвиток» [3, с. 95].

Попри численні дослідження лексичних змін у ХХ столітті (С. Я. Єрмоленко, О. О. Тараненка, О. А. Стишова, Л. В. Струганець, С. П. Бибик, Т. А. Коць, О. О. Кабиш та ін.), немає достатньо праць, які вивчали б саме ті зміни, що відбулися на сучасному етапі розвитку мови, тобто на початку ХХІ століття. З огляду на те, що необхідно осмислити новітні зміни в словниковому складі української мови, порівняти їх із такими у ХХ ст., задекларована тема є актуальною.

Мета нашої розвідки – окреслити основні напрями і чинники динаміки словникового складу української літературної мови початку ХХІ ст.

Як зазначає С. П. Бибик, «основними тенденціями в розвитку української мови новітнього періоду є:

- а) визначальний вплив суспільно-політичних чинників на розвиток мовної системи;
- б) інтенсивність і швидкість мовних процесів;
- в) перевага кількісних змін над якісними, функціональних – над системними, а також перевага змін у лексиці й фразеології» [1, с. 73-74].

Серед чинників, що прискорили динамічні процеси в лексичній системі української мови, можна назвати такі:

- розвиток української державності, що припав на 90-і роки ХХ ст. і триває дотепер; звідси – активне зняття радянських ідеологічних нашарувань, часто кардинально протилежна зміна соціальних конотацій лексем (*бізнес* «розм. Комерційна, біржова або підприємницька діяльність як джерело наживи в капіталістичному світі» [СУМ, т. I, с. 179] → *бізнес* «економічна, комерційна, біржова або підприємницька діяльність, спрямована на отримання прибутку» [ВТССУМ, с. 80]);

- потреба носіїв української мови виразити свою національну ідентичність, окремішність, дистанціюватися від норм російської мови, що силоміць нав'язувалися століттями, вихід на арену щоденного вживання давно забутих питомих українських слів (*світлина* з позначками *зах.*, *заст.* «фотографія» [СУМ, т. IX, с. 92] → *світлина* з позначкою *зах.* [ВТССУМ, с. 1299]);

- швидкі темпи науково-технічного прогресу, перехід до ринкової економіки, поява нових галузей науки і техніки, експлуатація новітніх приладів та пристроїв у побуті кожного пересічного громадянина, що спричиняє потребу в нових номінаціях, зокрема вживаних широким загалом (*плата* «винагорода за виконану працю, послугу і т. ін. || перен. Віддяка, нагорода за що-небудь» [СУМ, т. VI, с. 567] → омонім *плата* «змінна панель з електронними компонентами» [ВТССУМ, с. 980];

- часті економічні та культурні контакти з країнами Заходу, що спричиняють численні запозичення, неологізацію та модернізацію лексики (*той* «вказівний займенник» [СУМ, т. X, с. 172] → омонім *той* «мініатюрні собаки вагою до 5 кг (наприклад, той-тер'єр)» [ВТССУМ, с. 1458] (на наш погляд, така поява омоніма спричинена міжмовною омонімією – в англійській мові *toy* означає «іграшка», а оскільки мініатюрні собаки теж нагадують іграшки, їх було названо саме так);

- можливість постійного спілкування та мобільного обміну думками між усіма носіями мови, дух мовної свободи та плюралізму, що спричиняє включення ряду слів, що вживаються лише в розмовно-побутовому мовленні, до загальнонаціонального словника (слово *бублик*, що в СУМі мало значення «1) Круглий крендель із заварного тіста, що має форму кільця; 2) розм. Рульове колесо автомашини» [СУМ, т. I, с. 244], у ВТССУМі вже зафіксоване як тризначне – з додатковим розмовним ЛСВ «3) розм. Про нуль очок, балів у спортивних змаганнях» [ВТССУМ, с. 99];

- інтелектуалізація національної мови, обізнаність пересічних громадян із книжною лексикою, яка вже не становить труднощів для розуміння носіями мови, спричиняє втрату стилістичних позначок (лексема *акція* (2-ий ЛСВ) з ремаркою *книжн.* «дія, діяльність, спрямовані на досягнення якої-небудь мети» [СУМ, т. I, с. 32] → *акція* без ремарки [ВТССУМ, с. 20];

- тенденція до демократизації лексичного складу: просторіччя, фамільярні слова, жаргон вже не є рідкістю не тільки у розмовному мовленні людей, а й значною мірою ці слова заповнили засоби масової інформації, літературу та лексикографічні реєстри (*замочити* «1) Зробити мокрим, вологим; 2) на деякий час занурити у воду (розчин) або залити водою (розчином) що-небудь із певною метою» [СУМ, т. III, с. 222] → *замочити* «3) жарг. Убити» [ВТССУМ, с. 407]).

Тенденція мовлення до експресивності, емоційності, бажання мовця бути модним, оригінально передавати свої почуття стала причиною того, що семантика слова переосмислюється, виділяється певна (часто несуттєва у первинному слові) ознака названого предмета, процесу чи явища, яка збігається із особливістю тієї реальності, яку необхідно влучно номінувати. Унаслідок виникає нове значення слова. Найчастіше такі слова стилістично маркуються як розмовні, жартівливі, просторічні, жаргонні чи вульгарні (хоча вони можуть бути і загальноновживаними).

Розвиток багатозначності слів базується на таких типах співвідношення первинної і вторинної семантики лексичних одиниць:

1. Виникнення більш загального вторинного лексико-семантичного варіанта (ЛСВ) порівняно із попереднім: *терор* «найгостріша форма боротьби проти політичних і класових супротивників із застосуванням насильства аж до фізичного знищення» [СУМ, т. X, с. 93] → *терор* «надмірна жорстокість стосовно до кого-небудь; залякування» [ВТССУМ, с. 1445]; *меморандум* «дипломатичний документ, у якому викладаються погляди уряду або урядів з якого-небудь питання» [СУМ, т. IV, с. 671] → *меморандум* «2) розм. Про який-небудь документ, у якому викладається яка-небудь позиція» [ВТССУМ, с. 658].

2. Виникнення більш вузького, конкретного вторинного ЛСВ порівняно із попереднім (зокрема, термінологізованого на основі загальноживаного): *репресія* «захід державного примусу, покарання» [СУМ, т. VIII, с. 511] → *репресія* «2) У генетиці – явище гальмування фенотипового прояву будь-якого гена» [ВТССУМ, с. 1215]; *конфронтація* «протиборство, протиставлення соціальних систем, класових інтересів, ідейно-політичних принципів і т. ін.; зіткнення» [СУМ, т. XI, с. 689] → *конфронтація* «2) юр. Очна ставка зі свідками протилежної сторони» [ВТССУМ, с. 570].

3. Перенесення зовнішньої характеристики на внутрішню: *аристократ* «той, хто належить до аристократії» [СУМ, т. I, с. 59] → *аристократ* «людина з вишуканими манерами; людина честі» [ВТССУМ, с. 39].

4. Метафоричне чи метонімічне перенесення характерних ознак на основі:

- *схожості за розміром, важливістю: імперія* «велика імперіалістична держава, що контролює цілу галузь промисловості, якусь діяльність» [ВТССУМ, с. 493] (перенесення за семами «великий», «який має владу»);

- *схожості за формою*: СУМ фіксував два значення слова *галочка* «1) Зменш.-пестл. до галка; 2) пестливе звертання до жінки» [СУМ, т. II, с. 21], а ВТССУМ додає ще одне, розмовне значення «3) розм., перен. Позначка в документах про виконання чого-небудь» [ВТССУМ, с. 219]. На основі перенесення семантики за схожістю форми у слові *банан*, що мало значення «1) Пальмоподібна тропічна рослина з величезним листям і великим суцвіттям; 2) довгастий солодкуватий плід цієї рослини» [СУМ, т. I, с. 99], з'явилося нове значення «*мн., -ів*. Штани, що мають м'які складки в талії та звужуються донизу» [ВТССУМ, с. 59];

- *схожості за кольором*: у слові *капуста* поряд із відомим значенням «городня рослина родини хрестоцвітих, листя якої використовують для виготовлення різних страв» [СУМ, т. IV, с. 98] у ВТССУМі зафіксовано сучасний розмовний неосемант «долари США» [ВТССУМ, с. 530], пов'язаний зі схожістю за кольором капусти і доларів;

- *схожості за часовою характеристикою: суботник* «2) розм. Парафіянин однієї з християнських сект (баптист, євангеліст тощо)» [ВТССУМ, с. 1419] (на відміну від парафіян-«несектантів», що відвідують церкву у неділю). Уже є історизмом лексико-семантичний варіант *суботник* «добровільне і безоплатне колективне виконання суспільно корисної роботи в позаурочний час (спершу лише по суботах)» [СУМ, т. IX, с. 816];

- *схожості за емоційним впливом на людину*: у СУМі було зафіксовано всім добре відоме значення номена *малина* «багаторічна чагарникова ягідна рослина з кисло-солодкими запашними ягодами, звичайно темно-червоного кольору» або «ягоди цієї рослини» [СУМ, т. IV, с. 607]. Оскільки малина – смачна та солодка ягода, яку полюбляють і діти, і дорослі (а все солодке, як відомо, ефективно покращує настрій людини), то у ВТССУМі вже з'явилося додаткове розмовне значення «3) перен., розм. Про щось дуже приємне». Разом із тим зафіксовано жаргонний лексико-семантичний варіант «4) жарг. Злодійське кубло» [ВТССУМ, с. 640] (для злодія – місце, де можна відпочити і сховатися, тобто знайти спокій, затишок);

- *схожості за способом використання, способом існування*: у слові *браслет* до відомого значення «прикраса з коштовностей, яку носять на зап'ясті руки» [СУМ, т. I, с. 227] додалося жаргонне «наручники» [ВТССУМ, с. 734], оскільки ще давні слов'яни називали браслет словом «обруч», тобто «те, що охоплює руку». Лексема *жуйка* у СУМі мала значення «1) Повторне пережовування жуйними тваринами їжі, що повертається зі шлунка в ротovu порожнину; 2) їжа, яку повторно жують» [СУМ, т. II, с. 546]. У ВТССУМі зафіксовано уже усталене розмовне значення слова «3) розм. Жувальна гумка» [ВТССУМ, с. 371]. Схожа зміна відбулася й у слові *купон* «відрізна частина цінних паперів, із поданням якої у встановлений строк мають сплачуватися проценти» [СУМ, т. IV, с. 404] → *купон* «6) Відрізна частина рекламного оголошення в газеті, журналі або на упаковці товару, що дає право його власнику на знижку даного товару» [ВТССУМ, с. 597] (перенесення за семою «той, якого відрізають»);

- *схожості за функцією, родом діяльності: глист* «черв'як, що паразитує в організмі людини і тварин» [СУМ, т. II, с. 85] → *глист* «комп'ютерний вірус» [ВТССУМ, с. 245] (спільна сема – «той, що паразитує, завдає шкоди»).

Як зазначає Т. А. Коць, «саме метафоричне перенесення і мовна гра є одними з найпродуктивніших способів утворення одиниць сленгу» [1, с. 92].

5. Виникнення нового ЛСВ на позначення особи (істоти), що виконує певну дію (якщо лексема на позначення дії має декілька ЛСВ, але не всі з них реалізували до цього свій словотворчий потенціал для утворення назви для діяча): *брехунець* «зменш. до брехун (людина, яка завжди каже неправду)» [СУМ, т. I, с. 233] → *брехунець* «розм. Невеликий дворовий песик» (оскільки слово *брехати* має два значення: «1) Казати неправду; 2) гавкати (про собак)» [ВТССУМ, с. 96].

6. Перенесення на основі схожості за графічною та звуковою оболонкою слів: до значення слова *лимон* «південне вічнозелене цитрусове дерево, яке дає істивні плоди», а також «плід цього дерева овальної форми, з товстою жовтою пахучою шкіркою, кислий на смак» [СУМ, т. IV, с. 486] додалося жаргонне «один мільйон грошей» [ВТССУМ, с. 614]. Така зміна відбулася не внаслідок схожості понять, а на основі подібності звукового оформлення слів: «лимон» – «мільйон».

7. Перенесення з однієї сфери вживання на іншу (з деякою модифікацією значення чи без неї): меморандум «дипломатичний документ, у якому викладаються погляди уряду або урядів з якого-небудь питання» [СУМ, т. IV с. 671] → меморандум «в торгівлі – нагадувальні листи з різних питань» [ВТССУМ, с. 658].

Отже, словниковий склад української мови останніх десятиліть унаслідок дії різноманітних чинників демонструє інтенсивну динаміку свого розвитку, зокрема формування нових лексико-семантичних варіантів, з-поміж яких важливе місце посідають розмовні, просторічні, жаргонні лексичні одиниці. Розвиток багатозначності слів базується на різних видах метафоричного та метонімічного перенесення, мовній грі, узагальненні чи деталізації семантики тощо. Порівняння матеріалів тлумачних словників української мови кінця ХХ ст. та лексикографічних праць початку ХХІ ст. засвідчує інтенсивні процеси семантичної трансформації лексичного складу, завдяки чому мова реалізує свої можливості для забезпечення комунікативних потреб суспільства.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250 000 слів і словосполучень / [авт. проекту та гол. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.

СУМ – Словник української мови / [І. К. Білодід (гол. ред.) та ін.]. – Т. 1 – 11. – К. : Наук. думка, 1970 – 1980.

ЛСВ – лексико-семантичний варіант

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єрмоленко С. Я. Літературна норма і мовна практика : монографія / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибики, Т. А. Коць та ін.; [за ред. С. Я. Єрмоленко]. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2013. – 320 с.
2. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ ст. : На матеріалі мови засобів масової інформації / О. А. Стишов. – 2-ге вид., перероб. – К. : Пугач, 2005. – 388 с.
3. Струганець Л. В. Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ століття / Л. В. Струганець. – Тернопіль : Астон, 2002. – 352 с.
4. Тараненко О. О. Колоквіалізація, субстандартизація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови / О. О. Тараненко // Мовознавство. – 2003. – № 1. – С. 23 – 41.

Horban S.

Supervisor – Lavrienko T. J.

WHY «ALICE'S ADVENTURES IN WONDERLAND» BY L. CARROL IS NOT JUST A CHILDREN'S TALE, OR SOME DEEP MEANINGS OF THE BOOK

Problem. Nowadays a lot of people and even scientists tend to evaluate any literary work according to orientation of the author on a particular readership. It means that literature is divided into childish, teenage and adult. For many of us it's impossible to consider that works for children can be read by the adults with no less enthusiasm. The way of adult thinking differs dramatically from that of the kids. When the last apprehend every word literally, notice only interesting, fantastic characters and a thrilling plot reading fairytales, then adults use more matured, deep approach to interpretation of those tales – they pay attention to allusions, metaphorical phrases, subtext and so on. So we'll try to demonstrate how to understand «Alice's Adventures in Wonderland» from the last point of view.

Analysis of studies. Some of the scholars, such as Emma Fitzpatrick, think that «Alice's Adventures in Wonderland» is exactly «what it appears to be and nothing more, i.e. a whimsical fairy tale written expressly for the amusement of children» [2]. They deny any analogies, secret agendas or symbolisms here and are convinced that it is simply the story of a girl who fell down a rabbit hole into an upside-down world, where things are not as they seem, unbounded by laws of convention, reason and logic.

But there is another, more widespread, attitude. Such researcher as L. Shkaruba, H. Kruzhkov follow another point of view. For instance, L. Shkaruba thinks that «Fairy-tales about Alice have a deep scientific subbase and are addressed not only to children, but also to adults, even mainly to scholars» [8, p. 62]. D. Urnov believes that «the main paradox in the «Alice's» fate is that the book written for children with the lapse of time attracts a greater number of adults than kids» [7, p. 16].

As all the great literary works, «Alice in Wonderland» is multilayered in meaning. First of all, due to its exciting adventures and laughable incidents.

Relevance of the theme. It's very important to study the literary works by discarding the traditional approaches, pulling down the monuments and offering something new. We know that every reader has his own original reception, which may not coincide with the other's opinions. But modern science demands to develop people's creativity and originality, it's no use in «stamping» crowds of people with the same opinions, without any manifestation of their individuality. So we consider the selected problem to be essential and actual, especially to expand the readers' outlook and their the reading competence.

The main body

H. Kruzhkov considers that one of the leitmotifs appears at the very beginning of the tale – as soon as Alice fell asleep reading the book, a White Rabbit suddenly ran close by her, and the first phrase she heard was that: «Oh dear! Oh dear! I shall be late!» [1, p. 21].